

Je národná vedecká asociácia sociológov v kríze?

Z iniciatívy Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV a Masarykovej českej sociologickej spoločnosti sa 21.9.2004 uskutočnila v Bratislave beseda o poslaní a postavení vedeckých spoločností, ako aj o spolupráci sociológov Česka a Slovenska.

Beseda sa uskutočnila s finančnou podporou sekcie pre národné vedecké spoločnosti ISA.

Iniciatíva ISA o regionálnej reflexii situácie národných vedeckých spoločností

V diskusii sme rešpektovali, že Valné zhromaždenie ISA v Brisbane (2002) schválilo funkciu viceprezidenta pre národné sociologické asociácie (S.Patel) a neskôr sa ustanovila odborná pracovná skupina pre národné asociácie. V jej liste kolektívnym členom ISA sa nachádza výzva, aby sa národná sociologická spoločnosť integrovala vo svojom regióne, aby sa každá národná asociácia prezentovala formou webovských stránok, aby sa všetky národné asociácie prelinkovali [www. ISA](http://www.ISA).

Pozadím tejto novej organizačnej ofenzívy boli analýzy prezidentov ISA I.Wallersteina a A. Martinelliho. V jednom prezidentskom liste I.Wallersteina(1996) sa objasňuje, že regionálne združovanie národných sociologických spoločností by mohlo prispieť k aktivizácii vedeckého života. A.Martineli v prezidentskom prejave (Brisbane 2002) k tomu uvádza, že vedecké spoločnosti ako združenia občanov-sociologov môžu odvážnejšie ako ich pracoviská, t.j. vedecko-výskumné inštitúcie (súkromné, verejnoprávne, štátne) predložiť potrebné témy na verejnú rozpravu.

Výroky predstaviteľov slovenskej i českej sociologickej spoločnosti (1989-2004) signalizujú, že vedecká spoločnosť prekonáva skutočnú krízu :

- R.Roško(1989) tesne pred „nežnou revolúciou“ v Československu prezieravo upozorňoval, že **rozdielnosť názorov medzi sociológmi nie je abnormálnosť**, že mnohé spoločenské nedostatky sme síce pomenovali, ale mali by sme sa aj pričiniť o praktickú nápravu.
- G. Blass (1994) povedal, že ako predseda sa snažil **harmonizovať rozličné názorové prúdy** našej sociologie.
- J. Bunčák (1996) uviedol, že po roku 1989 sa činnosť sociologickej spoločnosti už nespája s utilitárnym prospechom pre jej funkcionárov ako to bolo predtým, ale **je to činnosť v prospech profesionálnej sociologickej komunity**.
- D.Alijevova (1998) v otvorenom liste členom konštatovala, že sociologický život na Slovensku charakterizuje **politizácia a komercializácia**. Diferenciácia slovenských sociologov pokračuje natoľko, že ohrozuje bežné procesy potrebné pre fungovanie a komunikáciu.
- R. Klobucký(2003) pripomenul, že spoločnosť je prestarnutá, že v nej **chýbajú mladí sociologovia**.
- J.Šubrt(2004) konštatoval, že **jsme ani neměli odvahu tyto problémy otevřeně pojmenovat**, natož hovořit o krizi. Krize je nicméně určitý vývojový stav, který nemusí nutně znamenat katastrofu.

Sociologická veda a vedecká spoločnosť v totalitnom politickom systéme

Po roku 1989 sa učíme sa, že fungovanie vedeckej spoločnosti ako občianske i stavovske združenie v pluralitnej demokracii má nové parametre.

Československá sociológia v 70. a 80. létech bola oborem víceméně jen trpěným a dosti úzkostlivě cenzurovaným. Mocensky nejvýše byla oficiální marxistická resp. „marxisticko-leninská“ sociologie ovládaná oficiálními postavami ve funkcích vedoucích kateder, ředitelů a vedoucích oddělení akademických ústavů. Osobami často vevázanými do klientelistických sítí jednotlivých funkcionářů ústředního aparátu Komunistické strany a na přízni těchto patronů závislých.

Participovať na činnosti vedeckej spoločnosti značilo isté utilitárne výhody. Záujem bol najmä o nomináciu na svetové sociologické kongresy ISA.

Střední vrstvu předlistopadové sociologie, tvořili řadoví pracovníci institucí a také sociologové působící v průmyslu jejichž podstatně méně ideologizovaná činnost se většinou opírala o empirické podklady, přizpůsobovali pravidlům hry, jak je požadoval vládnoucí režim. V této střední vrstvě se mnohdy vytvářely neformální sítě oborově a názorově spřízněných lidí scházejících se u příležitosti různých seminářů, oponentur, aplikačních projektů a vytvářejících názorově a zájmově spřízněné skupiny.

Právě v tomto relativně chráněném prostředí, jaké poskytovaly i některé sekce Čs. resp. Slovenské sociologické spoločnosti při ČSAV a SAV se nejvíce dařilo zajímavým odborným diskusím v letech 1969-1989.

Ako pomenovali účastníci súčasne problémy či dokonca “krízy” sociologickej spoločnosti:

1. Jeden z našich podstatných problémů spočívá v tom, že sociologická společnost stárne a mladí sociologové o ni nemají zájem. Zdá se, že pro mladé sociology je ten náš **národní** (český, slovenský) „rybník“ asi malý. Chtějí „plout“ po světovém „moři“ a náš „rybník“ jim asi nestojí za pozornost.

2. Za druhé se domníváme, že problémem je také **komunikace** se členy. Stále ještě u nás komunikujeme způsobem, který se uplatňoval před dvaceti lety, to znamená prostřednictvím dopisů nebo tištěného zpravodaje. Už několik let hovoříme o internetu a internetových stránkách, ale zatím se tahle věc nerozeběhla.

3. Celá řada našich problémů souvisí s tím, že jsme chudou společností a máme na rozvoj naší činnosti **málo finančních prostředků**. Všetko je v společnosti robené na dobrovoľníckej báze a sociológovia sa tak namiesto tvorivej činnosti musia venovať mechanickým administratívnym prácam. Sociologická spoločnosť je teda postavená vo veľkej miere na aktivite členov výboru, na ich ochote venovať svoj voľný čas často neatraktívnym činnostiam.

4. Poměrne „silní hráči“ na sociologickom trhu ako sú katedry fakulty, vedeckovýskumné ústavy a výskumné agentúry si konkurujú so sociologickou spoločnosťou. Spoločnosť je pre nich iba prostriedok ako získať nejaké publikum. Vedeckú spoločnosť často nepotrebujú nakoľko nestoja o verejnú odbornú diskusiu vo vedeckej komunite. Stačia im prezentácie pre médiá.

5. Dôležitým špecifikom českej a slovenskej vedy je, že sociológii sa venuje relatívne **malý počet vedcov** a existuje iba niekoľko sociologických inštitúcií.

6. Najdôležitejšou úlohou sociologickej spoločnosti je integrovať spoločenstvo vedcov, vytvárať im priestor na vzájomnú komunikáciu, vytvárať priestor na vnútrovedný diskurz a napomáhať k vedomiu stavovskej spolupatričnosti sociológov. Táto funkcia je však v trvalom napätí s jej vstupovaním do verejnej politiky, do verejného diskurzu. Ak sa spoločnosť, či už uznesením z Valného zhromaždenia, alebo **vyhlásením výboru, vyjadrí k aktuálnemu spoločenskému problému, zároveň dezintegruje svoju členskú základňu.**

7. Činnosť jednotlivých sekcií SSS často **ma sezónny charakter**, lebo tesne súvisí s pracovným harmonogramom ich vedúcich, ktorí sú poväčšine učitelia z univerzít a preto sa prispôsobujú ich rytmu, životu študentov, ktorí sú v poslednom období tými najvd'áčnejšími návštevníkmi podujatí SSS. Preto sa často stáva, že v niektorých ročných obdobiach činnosť v sekciách akoby sa zastavovala, čo vytvára klamný dojem ich „úplného zomierania“, lenže potom môžu prísť obdobia hyperaktivity, a to najmä na konci kalendárneho roku.

Ako pomenovali účastníci možné faktory a cesty hľadania poslania a foriem činnosti sociologickej spoločnosti:

1. Povzbudzujúci je skutočnosť, že do vedecky produktívneho veku se už dostáva generace sociológů vyškolených po roce 1989, nyní už i nositelé titulu PhD, mnohdy s kosmopolitním rozhledem a zkušenostmi v zahraničí. **Daří se tak postupně překonávat generační krizi**, kterou naše sociologie trpěla v 90. letech.

2. Pracovníci z komerčních výzkumných agentur u nás stojí v současné době zcela mimo sociologickou společnost. **Společnost se má v tomto smyslu snažit dostat pod svá „křídla“ co nejširší zástup našich sociológů**, přitáhnout za společný stůl konkurenční agentúry výskumu verejnej mienky a pod.

3. Jedným z cílů národní sociologické společnosti má být něco, co lze označit ako **nastolování „agendy“ v odborném sociologickém diskursu**, ponúkať svojim členom možnosť prezentovať a riešiť zaujímavé a inovačné vedecké témy a problémy.

4. Sociologická vedecká spoločnosť ma poskytnúť dostatočný **priestor pre efektívne spolunažívanie rôznych sociologických paradigiem**, a teda aj sociologických škôl (A. Martinelli).

5. Sociologická spoločnosť má opustiť nielen „národné gheto“, ale má **vykročiť aj zo svojho sociologického „gheta“**. Podujatia organizované „vedeckou spoločnosťou“ by mali dávať do hromady nielen sociologické, ale aj ďalšie inštitúcie, nielen sociológov, ale aj odborníkov z iných vied, nielen vedecké ale aj nevedecké inštitúcie (napr. exekutívu a parlament).

6. Sociologická asociácia môže spracovať a organizovať **systematickejšie sociologické vzdelávacie programy pre verejnosť**. Napr. Program sociológie pre stredoškolákov: Adepti vysokoškolského štúdia by mali možnosť lepšie sa zorientovať v sociologickej tvorbe a literatúre. Máme síce učebnicu sociológie, ale nemáme zovšeobecnené skúsenosti stredoškolských učiteľov z prípravy maturantov na prijímacie skúšky zo sociológie. Napr. Program sociológie pre dôchodcov: Univerzity tretieho veku by mohli poskytovať sociologické vzdelávanie, ktorého by sa účastnili dôchodcovia s vysokoškolským vzdelaním.

7. Komerčializácii sociológie zrejme nemožno zabrániť. Sociologická spoločnosť môže byť **koordinátor nenáročných komerčných aktivít**. Napr. môže organizovať prezentácie nových sociologických kníh, ktoré sú spojené s prednáškou autora. Každý z autorov si takúto možnosť váži a je to pre neho doslova vecou profesnej cti a uznania svojej komunity

8. Sociologická spoločnosť je občianskym združením, **časťou vedeckej komunity ale aj občianskej spoločnosti či tzv. tretieho, nonprofitného sektoru**. Má teda možnosť získavať finančný grant ako občianske združenie a zohrávať významnú funkciu vo verejnom občianskom aj politickom živote.

9. Každá sociologická spoločnosť môže lepšie plniť svoju funkciu v podpore rozvoja sociológie, v šírení sociologických poznatkov i v pomoci svojim členom pri ich odbornom a vedeckom raste (ako to určujú aj ciele Slovenskej sociologickej spoločnosti, ktoré sú vymedzené v jej stanovách), ak by mali jej predstavitelia, orgány a napokon všetci jej členovia viac informácií o súčasnom stave rozvoja sociológie na Slovensku. Za týmto účelom sociologická spoločnosť **má využiť rozličné tradičné** (vedecké konferencie) **i špecifické spôsoby** (dotazníky a rozhovory s predstaviteľmi pracovísk) **získavania potrebných informácií, analyzovať a zovšeobecňovať tieto poznatky**.

Sociologická spoločnosť vždy bola a naďalej sa ostáva vedeckou organizáciou, ktorá je nepostrádateľná pre utváranie **normálne vyváženej štruktúry sociologickej vedy**, kde nechýbajú nielen jej aplikačné zložky, ale sú zastúpené aj vyššie úrovne jej teórie, histórie a metodológie. V tom spočíva zásadná funkcia sociologickej spoločnosti.

Z podkladov besedy spracoval: prof. L. Macháček
Bratislava-Trnava 31.1.2005